

Andrzej Kucner

III FESTIWAL FILOZOFII „DELEUZE, DERRIDA, FOUCAULT” UWM W OLSZTYNIE, 6–11 WRZEŚNIA 2010

Kolejna, III edycja Festiwalu Filozofii poświęcona była wybranym aspektom współczesnej filozofii francuskiej. Kluczowe obszary badań i dociekań wyznaczała twórczość filozoficzna Gilles’a Deleuze’a, Jacques’a Derridy oraz Michela Foucaulta. Warto jednak podkreślić, że w praktyce zakres tematyczny referatów, a szczególnie towarzyszących im dyskusji był zdecydowanie szerszy.

Program pierwszego dnia wypełniło otwarcie imprezy przez Prodziekana Wydziału Humanistycznego UWM w Olsztynie, prof. Aleksandra Kiklewicza, dyrektor Instytutu Filozofii UWM, prof. Ewę Starzyńską-Kościszko oraz dyrektora Festiwalu Filozofii, prof. Bogdana Banasiaka. Dwa wykłady warsztatowe poświęcone osobom i filozoficznym dokonaniom Deleuze’a oraz Derridy poprowadził B. Banasiak. Każdy z nich miał charakter wprowadzający, przypominał drogę życiową i najważniejsze wątki twórczości obu filozofów.

Tematyka drugiego dnia festiwalu była zogniskowana wokół Michela Foucaulta. Wygłoszono kilkanaście referatów w dwóch sekcjach. Paweł Murzicz skoncentrował się na ewolucji Foucaultowskiego filozofowania od myślenia archeologicznego do genealogicznego. Istotę zmiany upatrywał w zerwaniu z czysto epistemicznym podejściem do filozofii, które zarazem staje się jednym z istotniejszych znamion współczesności. W podobnym kierunku rozwinęły się również dociekania Pawła Bytniewskiego. Rozwazał on kwestię stosunku Foucaulta do literatury, podkreślając, że z czasem to odniesienie traci na znaczeniu, choć pozostawia trwałe ślady w twórczości Francuza, widoczny w dążeniu do generalizacji dociekań nad podmiotem, wypowiedzią czy dyskursem aż do stworzenia własnego, oryginalnego stanowiska. Maja Chmura podjęła zagadnienie etyki i erotyki w późnej twórczości Foucaulta. Mariola Kuszyk-Bytniewska zrekonstruowała i skomentowała problem kształtowania się tożsamości w kontekście dążenia podmiotu do rozwoju własnej osobowości („sobości”), które w myśleniu Foucaultowskim staje się nie tylko zagadnieniem teoretycznym, lecz przede wszystkim praktycznym – działaniem w imię własnego rozwoju, „hermeneutyką siebie”. Podobna problematyka zdominowała referat Anny Markiewicz.

Autorka skupiła się na pojęciu władzy i zjawisku jej powszechności, a zarazem na całkowicie sprzecznym z jej naturą dążeniu jednostki do autokreacji. Wyrażało się ono w świadomym wyborze przez Foucaulta drogi własnego, wewnętrznego, moralnego rozwoju w imię wolności i tworzenia siebie. Wystąpienie gości z Ukrainy, Viktora Savelyeva i Svitlany Povtorevej, było poświęcone związkom francusko-rosyjskim w literaturze doby poststrukturalizmu.

Obrady drugiej sekcji otworzyło wystąpienie Mikołaja Ratajczaka, które koncentrowało się na objaśnieniu i krytyce idei *Gouvernementalité* (rządowości). Jej niewątpliwe nowatorstwo wyrażało się w usiłowaniu objaśnienia relacji między sferą subiektywną a technikami kontroli i rządzenia w praktykach współczesnego państwa. Daniel Brzeszcz przedstawił i skomentował spopularyzowaną przez Foucaulta teorię panoptikonu, tłumaczącą swoistą więź między więzieniem a strażnikiem i będącą podstawą do ogólniejszych przemyśleń nad istotą relacji społecznych. Ich istotę stanowi fenomen „samouArzmienia” w kontekście współczesnej technologii sprawowania władzy i mechanizmów kształtowania społeczeństwa. Michał Podniesiński rozważał zagadnienie relacji między historią a etyką w kontekście Foucaultowskiej genealogii. Wojciech Włoch zrekonstruował i skomentował ideę władzy suwerennej jako kaźni na podstawie kanonicznego już tekstu *Nadzorować i karać*, poszukując odpowiedzi m.in. na pytanie o istotę nowoczesnej władzy rozproszonej. Rafał Michalski podjął problem współczesnych możliwości sformułowania krytycznej teorii społecznej według rozstrzygnięć Szkoły Frankfurckiej oraz Foucaulta. Andrzej Poterała krytycznie przeanalizował wybrane zagadnienia etyczne późnej filozofii Foucaulta.

Obrady pierwszego dnia zamknął popołudniowy wykład *Penser l'action publique avec Foucault* prof. Jérôme'a Heurtaux z Université Paris-Dauphine, poświęcony praktycznym (społecznym, światopoglądowym, ideologicznym oraz politycznym) konsekwencjom myśli M. Foucaulta. W późniejszej dyskusji rozważano i omawiano m.in. zagadnienie roli i form zaangażowania współczesnych intelektualistów, w tym szczególnie filozofów, w życie społeczne i polityczne.

Uzupełnieniem dotychczasowych rozważań były dwa powiązane tematycznie referaty wygłoszone następnego dnia. Przedobiednią sesję otworzyło wystąpienie Agaty Janaszyk na temat pochodzenia i swoistości dyskursu medycznego. Autorka starała się wskazać i skomentować tezy M. Foucaulta mające istotny wpływ na formy władzy. W zbliżonym kierunku rozwijały się rozważania Andrzeja Kapusty, który analizował Foucaultowską koncepcję szaleństwa i psychiatrii oraz ich wpływ na współczesną postać tej ostatniej.

Bohaterem drugiego dnia festiwalu był Gilles Deleuze. Interesujący i wzbożony estetycznymi walorami prezentacji referat wygłosiła Małgorzata Jakubowska. Spośród idei o wyraźnie bergsonowskiej proveniencji autorka wyróżniła oryginalną koncepcję czasu rozważaną z perspektywy kina. Próbą zobrazowania pomysłów Deleuze'a były filmowe formy narracji Wojciecha Jerzego Hasa.

Dalszym rozwinięciem tej problematyki w kontekście fundamentalnych kategorii filozofii Deleuzejańskiej, czyli różnicy i powtórzenia, było wystąpienie Katarzyny Wejman. Z kolei Emmanuel Lajus zrekonstruował i skomentował wprowadzone przez Deleuze’a pojęcie wydarzenia na przykładzie wątków z twórczości Ryszarda Kapuścińskiego. Jednym z ważniejszych problemów wywodu była kwestia wydarzenia jako indywidualnego przeżycia, a jednocześnie jako „bezosobowej osobliwości”.

Obrady drugiej sekcji otworzył Rafał Ilnicki. Swój referat poświęcił roli i znaczeniu pamięci (w tym pamięci kulturowej) oraz czynnikom współcześnie ją stymulującym i determinującym jej rozwój. Jacek Schodowski krytycznie zrekonstruował koncepcję schizoanalizy Deleuze’a/Guattariego w konfrontacji z tradycją psychoanalityczną, rozważył również możliwość syntezy obu wspomnianych pomysłów. Komparatystyczny charakter miało wystąpienie Andrzeja Kucnera, który omówił relacje między filozofią Nietzschego i Deleuze’a w aspekcie kształtowania się francuskiej wykładni myśli autora *Zaratustry*, jak również w licznych złożonych i swoistych spleceniach obu stanowisk.

Popołudniowy wykład drugiego dnia festiwalu wygłosiła prof. Jadwiga Mizińska. Swoje wystąpienie poświęciła fenomenowi *Bezduznego uniwersytetu*. Głos w założeniu polemiczny – choć jak się później okazało w wielu kwestiach jednomyślny – dodała prof. Ewa Starzyńska-Kościuszko, zwracając uwagę na postępującą w ostatnich latach dehumanizację uniwersytetów w skali Polski i całej Europy. Wśród propozycji zgłaszanych w późniejszej niezwykle dynamicznej dyskusji sformułowano propozycję zorganizowania ogólnopolskiego kongresu humanistyki, który mógłby się stać nie tylko forum wymiany myśli, lecz zmierzałby do sformułowania wizji rozwoju humanistyki oraz dróg humanizacji instytucji nauki (pełny tekst obu wystąpień dostępny jest pod adresami: <http://festiwal.ph-f.org/resume3/mizinska_bezduszny_uniwersytet.pdf> oraz <http://festiwal.ph-f.org/resume3/starzynska-kosciuszko_uniwersytet.pdf>).

Trzeci dzień festiwalu poświęcono twórcy dekonstrukcji. Derridiański czwarte otworzył referat Marka Jędrasika poświęcony paralelom antyesencjalizmu tego filozofa oraz buddyjskiej teorii *apohavady*. W kolejnym wystąpieniu Jacek Sieradzan rozważał zagadnienie związków i różnic między koncepcją ostatecznej rzeczywistości (*chory*) Derridy a pojęciami i konstrukcjami myśli indotybetańskiej. Kwestia dekonstrukcjonistycznej pasji nie-wiedzy oraz otwarcia na nieprzewidywalne w kontekście tego-co-przychodzi stała się przedmiotem analizy Piotra Sadzika. Autor dążył do uchwycenia swoistości myślenia Derridy, w którym wyraża się odejście od toposów zachodniej metafizyki oraz poznawcze otwarcie na kształtujące się rozumienie. Na postęgzystencjalnym wymiarze dekonstrukcji skupił się Błażej Baszczak. Kluczowym pojęciem jego wywodu było pojęcie nierozstrzygalności – istotne z egzystencjalnego oraz filozoficznego punktu widzenia. Xymena Synak-Pskit analizowała relację między Derridiańskim

i Deleuzejańskim rozumieniem sensu w kontekście zdarzenia. Interesującą, choć kontrowersyjną próbę odniesienia „ciała” Hegla do pisma Derridy podjęła Barbara Markowska. Próba konfrontacyjnego odczytania złożonych relacji między dwoma odległymi historycznie, lecz powiązаныmi ideowo projektami filozoficznymi zmierzała do wykazania obecności nieustannych i aktualizujących odniesień do kluczowych tez autora *Fenomenologii ducha*.

Obrady drugiej sekcji tego dnia otworzył Marek Parulski. W swoim wystąpieniu poddał analizie teoretyczno-polityczne aspekty dekonstrukcjonizmu Derridy. Zrekonstruował tezy o swoistości współczesnych przemian władzy, o jej odwołaniu od czysto metafizycznego sposobu ugruntowania i przechodzeniu od represji języka do represji pisma. Pokrewnej problematyce poświęcony był kolejny referat Piotra Juskowiaka. Przeanalizowano w nim kontrowersyjną Derridańską koncepcję wspólnotowości jako problemu ontologicznego, a także jako zagadnienia istotnego w perspektywie filozofii kultury. Kwestia roli i znaczenia pisma w odniesieniu do wyczerpania językowej perspektywy świata oraz jego autonomii wobec podmiotu była przedmiotem wystąpienia Łukasza Krajewskiego. Przybliżył on podstawowe aspekty koncepcji gramatologii jako techniki percepcyjnej, której istotnym zadaniem okazuje się ustanowienie integralnej więzi z podmiotem. W sesji popołudniowej wystąpiła prof. Agata Bielik-Robson z referatem poświęconym mądrościowym aspektom późnej filozofii Derridy, jej związkom z myślą Levinasa, Heideggera jako symbolami dwóch antagonistycznych strategii wobec problemu śmierci i skończoności. Ożywiona i długa dyskusja po wykładzie skupiła się na fundamentalnych źródłach oraz kwestiach filozofii europejskiej, na zagadnieniu judaistycznego w swej proveniencji mesjanizmu i wyrastającej z niego koncepcji życia.

Ostatni, „komparatystyczny” dzień festiwalu poświęcony był wewnętrznym i zewnętrznym związkom poglądów Foucaulta, Deleuze’a i Derridy. Urszula Zbrzeźniak przedstawiła referat na temat związków późnej twórczości Foucaulta z tradycją cynicką. Jakub Majmurek zestawiał i skomentował trzy koncepcje genezy kapitalizmu (Marksa Foucaulta i Deleuze’a). Agnieszka Ziętek zrekonstruowała i porównała koncepcje władzy M. Foucaulta oraz J. Baudrillarda. Zbliżonej problematyce poświęcone było wystąpienie Mateusza Burzyka, zatytułowane *Przemysłość prawa. Foucault, Derrida, Agamben*. Obrady drugiej sekcji otworzył Filip Maj, który zestawiał i skomentował kluczowe pojęcia koncepcji K. Dąbrowskiego (dezintegracja) oraz J. Derridy (dekonstrukcja). Mateusz Falkowski odniósł się do kwestii relacji Deleuze’a i Derridy w kontekście sporu o twórczość Artauda i jego miejsca we współczesnym francuskim filozofowaniu, a szczególnie w jego najradykałniejszych ideach. Agata Czarnacka skupiła się na zagadnieniu społecznej filozofii architektury inspirowanej pomysłami trzech poststrukturalistów. Wskazała na potrzebę namysłu nad przestrzenią jako na istotne z antropologicznego punktu widzenia miejsce zmagania. Zagadnienie

relacji dwóch postaci dekonstrukcji (w ujęciu Derridy i Nancy’ego) przedstawił Tomasz Załuski. Autor ten nie tylko porównał wspomniane koncepcje, ale też odniósł się do fundamentalnych założeń oraz następstw wynikających z obu projektów filozoficznych. Referat zatytułowany *Jacques Derrida – Żyd, Grek, Egipcjanin?* wygłosił ks. Zdzisław Kunicki. Skupił się w nim na kulturowych symbolach i ich Derridiańskiej interpretacji. Jacek Dobrowolski podjął zagadnienie relacji między myślą Nietzschego i Foucaulta, problem autoidentyfikacji tego drugiego oraz kwestię paralelnych elementów filozofii obu myślicieli.

Na zakończenie festiwalu wystąpił prof. Włodzimierz Lorenc. Jego próba odczytania twórczości Foucaulta, Derridy i Deleuze’a jako filozofii skończoności skoncentrowana była na wielowątkowym odrzuceniu absolutu (jako idei, jako przedmiotu filozofowania oraz jako cechy myślenia filozoficznego).

Imprezę zakończył tradycyjny koncert. W tym roku jego bohaterem był Ilias Wrazas i śpiewane przez niego tradycyjne piosenki greckie.

*

Festiwal niewątpliwie okrzepł organizacyjnie. Jego kolejna, olsztyńska edycja – mimo zdecydowanie węższego niż przed rokiem tematu przewodniego – zgromadziła liczną grupę uczestników. Wśród niewątpliwych pozytywów należy wymienić rosnące zainteresowanie przedsięwzięciem wszystkich liczących się ośrodków naukowych w Polsce. Skala wspomnianego zainteresowania uzmysławia aktualność, filozoficzną atrakcyjność oraz kulturową doniosłość współczesnej filozofii francuskiej. Miłym akcentem okazała się obecność jej reprezentanta, prof. Jérôme’a Heurtaux z Paryża.

Kolejne edycje Festiwalu Filozofii wskazują, że idea corocznych, możliwie jak najmniej zinstytucjonalizowanych spotkań filozoficznych rozwija się w dobrym kierunku i przyciąga kolejnych adeptów filozofii. Szczególnie cieszy coraz liczniejszy udział filozofującej młodzieży, studentów, doktorantów oraz młodych pracowników naukowych.